

Posudek na disertační práci

Mgr. Lukáš Hanus

Transnacionální sociální pole českých krajanů z rumunského Banátu - diaspora, lokalita, modernizace, ZČU v Plzni, Katedra antropologie, 183 s., Plzeň 2015.

Školitel: Doc. PhDr. Marek Jakoubek, Ph.D. et Ph.D.

Byla mi dána možnost ohodnotit disertační práci Mgr. Lukáše Hanuse. Předloženou práci, výsledek několikaletého úsilí kolegy Hanuse, jsem si přečetl s opravdovým zájmem, a coby její oponent už nyní mohu konstatovat, že na mne působí osvěžujícím dojmem. Přistoupím tedy k tomu, proč tomu tak je.

Obecné komentáře

Cílem disertační práce je představit na konkrétních případech mechanismy přenosu uspokojování sociálních potřeb z lokálního prostředí do trans-lokálního, následný vývoj těchto pokusů a jejich důvody v návaznosti na transnacionální migraci. Toto úsilí Mgr. Hanus prezentuje ve významných částech práce, kde se zabývá stavem a zejména pak proměnou vzorců příbuzenské solidarity, postmaritárních residenčních vzorců a v širší rovině pak mezigeneračních vztahů v souvislosti s realizovanou migrací a umožňující konstrukci tzv. transnacionální pole.

Výsledkem jeho snahy je ukázat, jak je toto transnacionální pole momentem konstrukce nové formy kolektivní identity – diasporického myšleného (resp. spíše představovaného) vědomí. Jeho konstituce je možná právě díky okolnostem, které daný, ve světové literatuře již dobře postihnutý a analyzovaný sociální fenomén nových forem kolektivní identifikace, umožňují: prostorová distance mezi krajanů v Rumunsku (resp. lokální komunitou v obci Gerník) a „navrativšími“ krajanů. Na základě toho se pokusil, a už nyní je možné říci, že opravdu ukázal, jak toto transnacionální pole funguje coby sociální prostor kde hraniční kategorie „tady“ a „tam“ jsou volně překračovány coby nedůležité okolnosti distance. Současné zajišťování sociálních potřeb krajanů se utváří právě navzdory prostorové distance či patřičněji řečeno, transnacionální pole vytvořilo prostor pro jejich zajišťování.

Tímto svou prací Mgr. Hanus významně přispívá k porozumění současné krajansko-migrační problematice, protože z diskurzu řekněme historizujícího, který ohledával spíše kulturní rezidua krajanské existence za hranicemi českého státu v duchu tzv. metodologického nacionalismu (ten předpokládá takové vidění krajanů žijících v různých částech světa, kdy je jim z důvodu užívaného českého jazyka a priori připisovaná česká národní kolektivní identita), vystupujeme směrem k současným trendům na tomto poli výzkumu - situačním identitám v proměňujícím se a prostupným světě toku informací, zboží, myšlenek (práci je spíše užíván trochu problematický termín mýtů) či samotných lidí. Předpokládá takové vidění krajanů žijících v různých částech světa, kdy je jim z důvodu užívaného českého jazyka a priori připisovaná česká (národní, etnická) kolektivní identita.

Výzkum doktoranda shrnuje výsledky dlouhodobého výzkumu v komunitě krajanů ve vesnici Gerník v Rumunsku z let 2009 až 2011. Časová distance mezi realizací výzkumu a sepsáním práce může být výhodou, ale jsem přesvědčen o tom, že výzkumu a práci ublížilo, že nebyl doplněn „návratem“ do terénu i v dalších letech.

Za velmi dobrou pokládám pramennou základnu disertační práce. Autor využil prakticky všechny dostupné možnosti vedoucí k zisku empirických dat (v místech výzkumu dostupné demografické a statistické prameny): metodu SNA/social network analysis (tu využil, aby mohl identifikovat alianční zájmové skupiny, resp. kliky, v rámci komunity českých krajanů, které fungují na nepřibuzenském základu), genealogie, analýza postmaritálních residenčních vzorců.

Mgr. Hanus rovněž zohlednil rozsáhlou odbornou literaturu, která se vztahuje ke zkoumanému problému, a zároveň svou práci opřel i o další cenné materiály - *egodokumenty*, které získal od svých informátorů v Banátu (náboženská literatura, fotografie, osobní vzpomínky atd.).

Úroveň jazykového, resp. písemného projevu je na úrovni vyžadované odbornou komunitou, splňuje veškeré nároky vědecké práce, čemuž přispívá i jasně formulované teze bez zbytečných jazykových příkras (výjimky budiž odpuštěny) a bez zjevných jazykových chyb (těch je v práci minimum, stejně jako překlepů). Čtení v některých delších kapitolách znepréhledňuje neexistence odstavců. Text pak pluje až příliš fluidně – což jistě není snahou se formou textu přiblížit současné formě fluidní krajanské identity v deteritorializovaném prostoru jak je nastíněno v *Cílech práce*. Některé pojmy by bylo vhodné opoznámkovat – zejména lokální specifická pojmenování: v ČR moc lidí neví, co je to např. „kamín“ (v práci psaný jako *kamýn*, s.123, kulturní dům) apod.

Konkrétně k pasážím studie

Nejpozději od rozsáhlé kritiky „překlada“ poznatků antropologů/etnografů do textuální reprezentace (Marcus – Cushman 1982, Clifford – Marcus 1986), kdy se do popředí zájmu dostaly samotné jejich výstupy (etnografie), je potřeba reflektovat pozadí vzniku našich etnografií. Přejmenším tak je nutné čtenáře seznámit s tím, co – tedy jaké teoretické, epistemologické, metodologické ukotvení -, a kdo (představení vlastní osoby) stojí za textem a dopomůže mu pochopit některé třeba i nevědomé podoby textu. To Mgr. Hanus zvládá v reflexi základního momentu antropologovy práce – jeho přítomnosti v sociálním poli jeho aktérů (ale řeší i etické roviny problémy – anonymizaci, možné ohrožení informátorů a zejména aplikovaný efekt práce, který je její důležitou, ne-li nejdůležitější partií, resp. mohl by být, pokud bude publikována a diskutována na příslušném veřejném fóru rozvojové pomoci).

Kapitola *předchozí bádání* mu není jen nějakou povinnou částí práce, ale možností kritického zhodnocení jeho předchůdců, což mu umožňuje prezentovat rámec, na který chce navazovat, či vůči kterému se naopak vymezuje. Je tak zřejmé, že jeho snahou je poukázat na mechanismy vytváření lokace, produkci místa (s. 17) a tímto podat kritiku státnosti navržením a obhájením přístupu, který lokální charakter tvorby identit přenesl do roviny trans-lokálního/deteritorializovaného prostoru skrze utváření - jak je v diskurzu transnacionálních studií přijímáno - tzv. třetího sociálního pole. Předchozí práce fixovaly banátskou společnost do lokality shodující se s katastrem jednotlivých českých vesnic. Druhá rovina produkce místa pak pochází z dílny rozvojového agroturistického programu. Obě formy produkce místa (Západ – zbytek světa) následně kriticky diskutuje skrze alternativní koncept vycházející z diskurzu transnacionálních studií.

Jedním z nejzajímavějších momentů práce je zjištěný fakt opačné trajektorie pohybu remitancí, tj. že remittance směřují oproti očekáváním a „úzu“ transnacionalismu z místa na

ekonomické periferii do ekonomicky vyspělejšího centra (ČR). Toto zjištění by bylo jistě záhodno sledovat v dlouhodobější perspektivě – opravdu pak dochází k tomu, že zjištěná strategie nejstarší generace funguje a jejich děti je pak na stáří přijímají v ČR? Osobně znám několik rodin (pravda, ze sousední Svaté Heleny), kteří dožívají právě v Rumunsku, protože cítí, že děti o ně nejeví zájem. Citelně nejen v tomto momentě práci chybí terénní výzkum realizovaný v ČR mezi ex-Gerničany „v reemigraci“, ale k tomuto až v závěru.

Jádrem Hanusova konceptuálního rámce je užití alternativní optiky, pojímající současnou migraci českých krajanů jako adaptaci nositelů české krajanské kultury na vlivy globálních změn pomocí postupného vytvoření deterritorializovaného transnacionálního prostoru krajanské sociální sítě (s. 34). Tuto teorii je nutné opřít o jeden fundamentální předpoklad - že komunity šesti českých krajanských vesnic je možné považovat za českou zahraniční diasporu.

S tím mám, přiznám se, problém. Krajané z těchto míst sice patrně splňují nároky kategorie diaspora (Safran 1991), na druhé straně pro toto tvrzení je potřeba přinést doklady. Zejména pak nestačí opírat se pouze o kolekci dat referujícím ke gernickému lokálnímu společenství. To je dle mého soudu jediná větší slabina a nedostatečnost Hanusovy práce – absence náznaku uvažování specifik kolektivních identit komunit jednotlivých lokálních krajanských vesnic. Vystoupila by tak na povrch jedna z absentujících otázek práce, a sice konstrukce významné lokální identifikace krajanů s místem vesnice, která bývá zdůrazňována např. vzájemným vymezováním jednotlivých lokálních komunit vůči sobě navzájem (i přesto, že mnoho z nich je vzájemně propojeno příbuzenskými vazbami atd.). Tento absentující moment ovšem do „hry o povaze současné krajanské identity“ vrací fenomén identifikace s konkrétním místem – lokální obcí, resp. zdůrazňuje moment lokálnosti, lokálního „tady“ a „tam“, kdy skupinové vědomí, vzájemnost a solidarita, ústřední identitotvorné kameny, nabývají na síle i ve světě globálních toků čehokoliv a kohokoliv. To sice neoslabuje ústřední Hanusovu tezi o současné transformaci krajanské identity Gerničanů směrem k transnacionální identitě, na druhou stranu by jeho konceptu prospělo větší rozpracování tímto směrem – promýšlení vztahu partikulárně lokálního a transnacionálního. V rámci obhajoby práce by pak bylo rovněž dobré vyjasnit, jak jsou výsledky analýzy věnované lokální komunitě Gerničanů platné i pro další lokální krajanské skupiny v Banátu a proč se alespoň náznakem nepokusil získat analogická data i z těchto dalších vesnic, takže práce by pak ideál „multi-sited“ etnografie opravdu naplnila (tuto kritiku rozvinu ještě dále). Zejména by se však zvýšil význam hlavních tezí práce, její impakt a hodnota.

Kapitola 10.2., kde se Mgr. Hanus reflektuje vznik filmu *Motyky a skype*, který vznikl paralelně s jeho výzkumem, se mi zpočátku jevila jen jako nadbytečná vedlejší kolej práce, ale není tomu tak. Film a jeho reflexe mu je důležitým metodologickým a teoretickým nástrojem, který posloužil k definování jeho tezí vztažených ke konstrukci obrazů Banátu. Cílem natáčení bylo zjistit, jak konstruují krajané mediální obraz sama sebe před kamerou. Agroturistika je závislá na prodeji svých produktů, včetně těch mediálních, to mu pomohlo nahlédnout konstrukci obrazů Banátu coby komodifikovaných entit. Tento fakt považuju za velmi inspirativní i pro další badatele, kteří se rozhodnou do své práce zahrnout audiovizuální reprezentaci výzkumu, navzdory tomu, že vizuální antropologie jen těžko může vlastním jazykem produkce obrazů vytvářet teoretické konstrukce. V tomto sice s vedoucím práce, citovaným Doc. Jakoubkem souhlasím, vzdávat se tohoto apriori ale pokládám za házení flinty do žita. Mgr. Hanus zařazením reflexe filmu totiž k vlastní teoretické konstrukci produkce obrazů Banátu zdařile přispěl. Že je to díky textuální obhajobě intencí filmu je vedlejší. Např. osvětlení scén, které se odehrávaly po vypnutí kamery, pokládám za jeden z nejdůležitějších momentů reflexe antropologického filmu a to je přesně okamžik, proč má

tato kapitola takový význam. Bylo by ale jistě zajímavé, kdyby se k možnosti vizuální reprezentace výsledků antropologovy práce během obhajoby Mgr. Hanus vyjádřil.

Nabízí se zde otázka do rozpravy o vztahu prosazovaných obrazů Banátu a jeho obyvatel coby *ušlechtilých divochů* rozvojovým diskurzem, a tím, jak tyto snahy recipují samotní krajané-aktéři. Vymezují se aktéři vůči tomuto, resp. uvědomují si tuto konstrukci ze strany např. ČvT a turistických kanceláří? A pokud, snaží se tento obraz podporovat vlastním jednáním a strategiemi sebe-prezentace, nebo se s ním naopak neztotožňují? Odpověď může posloužit k tomu, jak se k těmto vnějškovým invazivním snahám Gerník či Banátčané obecně staví, tedy jak je jejich identita tímto formována a zda i tento okamžik přispívá k produkci partikulární identity, již by pak ovšem bylo potřeba zohlednit v rámci prosazované identity transnacionální.

Mgr. Hanus by pak k tomuto měl osvětlit, zda je v tzv. „třetím sociálním prostoru“ krajanů místo také pro další identitární strategie (identita náboženská, lokální, regionální), či zda jejich případné přehlížení nemůže vést k ohrožení jeho ústředního konceptu práce.

Za redundantní považuji podkapitoly 10.2.1. a 10.2.2.

Jednou z původních ambicí disertačního projektu bylo zjistit, zda-li nově vytvořená přeshraniční krajanská sociální síť, může být rozvojovou či humanitární alternativou pomoci krajanům, kterou zajišťují profesionální organizace typu České charity nebo Člověka v tísni o. p. s. Kritické zhodnocení diskursu rozvojové pomoci, kterou v celém českém Banátu organizuje především společnost Člověk v tísni o. p. s. je vedle samotné analýzy vzniku transnacionální sítě krajanů nejzávažnějším zjištěním studie (analýza ideologického pozadí rozvojové pomoci skrze předpoklad národní spřízněnosti, mýtus *ztraceného zlatého věku*). Zejména dobře doložená teze, že celý koncept je ve svém důsledku exkluzivním ekonomickým podnikatelským projektem s tváří udržitelného rozvoje, je zprávou o tom, jak se díky užití kritických postupů antropologie do popředí dostanou dosud neviditelné okolnosti (nezamýšlených) důsledků rozvojové pomoci.

Význam a dopady činnosti ČvT jsou nezpochybnitelné, ale nesdílím názor Mgr. Hanuse, že bez něj by vesnice zanikly ve své současné podobě již před rokem 2010. Stačí se podívat do jiných krajanských vesnic v srbském (Češko Selo, Kruščica apod.) i rumunském Banátu (Clopodia, Pereg Mare), kde rozvojová pomoc zastoupena není. Podobně je tomu např. i v tzv. *böhmisch vesnicích* v Banátu, osídlených z velké části „Němci“ původem z českých zemí. Ty se vlastní, nikým neorganizovanou dynamikou rozvoje a vývoje, proměnily v letní „druhý domov“ těch, kteří v druhé polovině 20. století reemigrovali do Německa. Opět se do popředí dostává dílčí nedostatek práce – důsledné zaměření pouze na jedinou lokalitu – Gerník, bez reflexe analogických komunit v Banátu.

Zde se nabízí další otázka do rozpravy: vidí Mgr. Hanus jako reálný budoucí vývoj krajanských obcí v Banátu funkční variantu tzv. „druhého domova“, jenž by tuto roli sehrál pro turisty z ČR či příbuzenstvo dosud usídlených krajanů?

V jinak zdařilé kritické analýze konstrukce obrazu Banátu postrádám užití velmi vhodných konceptů konstrukce Druhých, které se přitom tolik nabízí – orientalismu, (nesting) balkanismu a zejména allochronismu. O politice času/časovosti jakožto jednoho z možných nástrojů a strategií jednání, jež umožňuje ustavovat „zpátečnický“ obraz Druhých upíráním současnosti (denial of coevalness), v 80. letech referoval Johannes Fabian, čímž se zařadil mezi další dobové kritiky samotných epistemologických základů sociokulturní antropologie. Představuje v antropologické teorii odmítání (popření, odepření) současné existence etnografického Objektu a Subjektu. Tím, že je obraz Druhého umístěn do jiného času, je

vyjádřena jeho podřízenost, protože se nepodílí na definici situace, oproti pozorujícímu Subjektu vycházející z dominantní pozice. Do tohoto obrazu se promítaly nerovnosti v několika opozičních dialektikách – moderní vs. tradiční/zaostalý, pokrokový/liberální vs. konzervativní/lidový, lokální/regionální vs. národní/univerzální. Takto naznačená produkce koloniálních praktik ve vztahu ke krajanům v rumunském Banátu by utváření obrazu Banátu skrze předpoklady rozvojové a humanitární pomoci krajanům napomohla obnažit ještě lépe, protože by ukázala na její defakto hegemonní moc.

Ještě větší škoda je, že Mgr. Hanus svůj výzkum tak brzo ukončil. Nebo alespoň nevykonal návratný výzkum, který by mohl nuance jeho tezí doplnit a dále rozpracovat. Pokládám to za nevyužitou šanci. Jeho důvodům, které v práci popsal, lze rozumět, ale pro teze v práci, týkající se např. *Konstrukce turisticky příznivého obrazu Banátu* pro agro/etno/turistiku by bylo dle mého nejzásadnější sledovat pozdější konflikty či přímo boje o výstavbu větrných elektráren, místními označovaných jako větrníky. Sice se vedly zejména ve vedlejší vesnici Svatá Helena, ale jsou velmi výmluvné pro celý diskurz konstrukce hegemonního obrazu Banátu coby světa našich prarodičů. Konflikt ukázal, jak je obraz Banátu a krajiny důsledně chráněn před jeho možným ničením.

Nesouhlasím se zjištěním (s. 125), že „bez agroturistiky by nebyl ani nacionalismus na dálku, ani Češi v Banátu.“ Budu se jen opakovat, ale když se podíváme do jiných krajanských vesnic v Rumunsku (vzdálenějších, tj. ne horských, obcí jako Clopodia nebo Pereg Mare), tam agroturistika neprobíhá a jsem názoru, že transnacionální pole a forma nacionalismu na dálku s těmi jedinci, kteří reemigrovali (ať už po roce 1945, nebo po roce 1990) se utváří rovněž zde, ale na jiných základech – moment ekonomických remitancí zde nehraje žádnou roli, o to víc je v přeshraniční komunikaci akcentován moment „pouhého“ příbuzenství. Jsem přesvědčen o tom, že agroturistika není nutným předpokladem a podmínkou přítomnosti krajanů v Banátu, byť o jejím významu v rovině zdrojů a následných ekonomických remitancí nepochybuju. Na s. 30 se věnuje tomu, kolik lidí je do agroturistiky zapojeno. Domnívám se, že tento údaj není tak důležitý jako otázka, jak velké procento příjmů ročně získá z agroturistiky rodinám, které se jí věnují, generuje. Dost by to napomohlo k vytvoření představy, jak velkou finanční pomocí agroturistika pro rodinné příjmy je/není. Mgr. Hanus zde proto význam agroturistiky dle mého soudu přeceňuje, ale to je dáno tím, jak svůj výzkum lokálně omezil pouze na obec Gerník. Pokud by studie měla být jako celek publikována ve formě monografie (tuto variantu doporučuji), přimlouval bych se o doplnění tohoto striktně lokálního (a tudíž, značně omezeného pole výzkumu).

Nabízí se další otázka: pokud by na Gerníku pracovní podmínky podporované v rámci rozvojové pomoci nevznikly a nebylo by tak možné získávat ekonomický kapitál a dále jej směřovat ve formě remitancí do ČR, utvářelo by se „třetí sociální pole“, tj. transnacionální identita, navzdory tomuto? Otázku směřuji k tomu, jak velký význam má v rámci konstrukce tohoto pole právě ekonomická forma remitancí, ve srovnání s významem remitancí dalších? Byl v případě krajanů moment rozbušení ekonomických remitancí momentem ústředním pro ustavení transnacionálního pole? V návaznosti na toto, doktorand má jistě povědomí i o sousedních krajanských vesnicích v Rumunsku. Utváří se jim analyzované transnacionální pole i v rámci dalších lokálních společností? Pokud ano, lze vysledovat v rámci jiných případů jiná specifika tohoto pole, nebo je gernický případ analogický i pro konstrukci polí jiných lokálních společenství? Pokud ne, proč tomu tak je?

Na s. 144 jeden z informátorů zmiňuje sraz rodáků na Gerníku. To je jeden z dalších momentů, který o vztahu k rodné vsi a komunitě mnohé vypovídá, aniž by mu byla věnována

pozornost (zde se opět nabízí daný fenomén sledovat v komparaci s dalšími krajany - reemigranty – z bulharského Vojvodova, z Chorvatska apod.).

Na s. 123 popisuje, jak se ve spojitosti s možnostmi transnacionálního pole ustavila velmi silná politicko-ekonomická struktura. Chybí mi vysvětlení, jak se taková struktura v lokálním prostředí v průběhu několika generací utvořila. Historie formování těchto vesnických mocenských klik, resp. jak se utváří jednotlivá partikulární mocenská pole, by byla případným argumentem pro tvrzení, že v rámci jedné lokální jednotky je krajně nepřesné hovořit o jednotné komunitě (to by ostatně bylo velezajímavé sledovat ve srovnání s vesnicemi v ČR, o těch, kam se přesídlili krajané ani nemluvě).

V práci je několikrát zmíněno, jak jsou krajané z Gerníku rozmístěni na mnoha místech v Evropě, resp. ve více státech. O tomto faktu ale nejsem přesvědčen. O jakých dalších místech kromě ČR Mgr. Hanus píše a proč i tato další místa v práci nezohlednil? Měl snad na mysli osoby, které se z různých míst Banátu (i toho srbského) v průběhu 20. století dostali za oceán (Argentina, Kanada)? Nevím, zda tomu tak bylo i v případě Gerničanů, ale pokud, proč je do své studie nezahrnul? Nebo mluví pouze o těch v Rumunsku a ČR?

Jediná zásadní námitka

Jediným opravdu výraznějším nedostatkem práce je fakt, že Mgr. Hanus realizoval svůj hloubkový terénní výzkum a zúčastněné pozorování pouze v jednom okraji svého zkoumaného transnacionálního pole. Neustále jsem během čtení práce čekal, kdy bude podaná podobně zevrubná analýza rovněž i v rámci druhé části „třetího sociálního pole“, tj. mezi lidmi „v reemigraci“, v druhotné diaspoře. Předpokladem deklarovaného multi-sited výzkumu (k němu se hlásí několikrát explicitně, např. s. 155) v etnografii je zvládnutí výzkumu na několika plochách (fyzických či sémantických), ale během pročitání textu jsem nabyl dojem, že práce multi-sited výzkum nereprezentuje. Pro Mgr. Hanuse, resp. jeho snahu postihnout celé plánované deterritorializované pole, je tento moment notně oslabujícím článkem jinak velmi dobře zvládnuté a po všech stránkách originální etnografie a antropologické analýzy stěhování Gerničanů směrem k novým identitárním rámcům. V rámci obhajoby práce by se k tomuto doktorand měl vyjádřit a reflektovat, do jaké míry tento moment oslabuje jím nabídnutou tezi formování transnacionální kolektivní identity Gerničanů.

Jak už jsem výše naznačil, práci podle mého názoru limituje fakt, že se doktorand nedostal zpět do terénu formou návratného výzkumu po 2-3 letech dokončení práce, kdy by své závěry mohl dále s realitou vývoje nastoupených sledovaných procesů konfrontovat se svými předchozími zjištěními – zejména sledovat další vývoj nezamýšlených či snad lépe - nepromyšlených důsledků rozvojové pomoci v Banátu. Kritika rozvojové politiky společnosti Člověk v tísni o.p.s. by pak mohla získat ještě pevnější půdu pod nohama.

Závěrečné zhodnocení práce

Přes některé výše uvedené připomínky, doporučení a nutnost vyjasnění některých momentů práce považuji disertační práci Mgr. Hanuse po stránce celkového zpracování zkoumané „tradiční“ problematiky, zejména a ohledem na využití „netradičních“, tj. aktuálních moderních teoretických přístupů, za vysoce přínosnou a inspirativní etnografickou studii. Zdařile reprezentuje obrat v nahlížení krajanských enkláv v zahraničí, jehož jsme v posledních letech svědky. Největší odborný přínos práce spatřuji v tom, že se autorovi podařilo podat komplexní a barvitý obraz současného stěhování Gerničanů do

transnacionálního identitární pole. Nezbývá než doufat, že v práci formulovaná kritika rozvojových projektů v Banátu bude dále diskutována a povede k jejich re-konceptualizaci.

Disertaci plně doporučuji k obhajobě. Doktorand Mgr. Lukáš Hanus **ukázal nejen tvůrčí, ale hlavně odborné schopnosti účinně a efektivně skloubit ústřední momenty vědecké práce – empirii s teorií.** Již od Kanta totiž víme, že teorie bez dat (empirie) jsou prázdné a empirie bez teoretického zakotvení zase slepá. Díky tomu přispívá do etnologického/antropologického významnou „trochou do mlýna“ daného diskurzu bádání obecně (o partikulární krajaenské problematice ani nemluvě) originální studií, která by po zpracování některých dílčích doporučení nabídnutých i v tomto posudku, mohla v případě publikování (které po dílčích úpravách doporučuju) významně rezonovat v rámci české antropologické produkce jako takové. Ta totiž, zdá se mi, trochu trpí nechutí se ponořit do dlouhodobého terénního výzkumu. To ovšem, jak je z posudku zřejmé, není případ hodnocené práce.

Práce **splňuje požadavky standardně kladené na disertační práce.** Na základě toho navrhuji, pokud obhajoba práce proběhne úspěšně, aby byl Mgr. Hanusovi přiznán vědecko-akademický titul Ph.D.

V Brně 27. 12. 2015

Mgr. Michal Pavlásek, Ph.D.
Etnologický ústav AV ČR, v.v.i.